
NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓ MAGYARORSZÁGON ÉS EURÓPÁBAN

Demény Pál

Európa két demográfiai válsága: a látható és a fel nem ismert¹

Az Európai Unió demográfiai válságot él át, a fogalom szinte minden elfogadható definíciója szerint. A válság abból ered, hogy kevesebben születnek, mint ahányan meghalnak. A termékenység az Európai Unió 28 tagországának túlnyomó többségében jóval elmarad attól a szinttől, amely a népesség egyszerű reprodukciójához szükséges. Amennyiben továbbra is ilyen alacsony marad a termékenység, az érintett országok népessége mindössze két generáció, azaz nagyjából 60 év alatt a felénél is kevesebb lesz. E drasztikusan lecsökkent népesség életkori összetétele nem lenne összeegyeztethető a gazdasági fenntarthatósággal. Azokban az országokban, ahol ez a szindróma megjelenik, a jövőben elkerülhetetlen lenne a tömeges bevándorlás engedélyezése olyan országokból, ahol nincs népességdeficit.

Ezt azonban sem a kormányok, sem a közvélemény nem érzékelik válságként. Az ok érthető: rövid az időhorizont. A politikusokat lefog-

---

¹ Demeny, Paul (2015): Europe's two demographic crises: The visible and the unrecognized. Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont és a Kisebbségkutató Intézet Globális migrációs folyamatok és Magyarország – Kihívások és válaszok c. közös konferenciáján, az MTA Székházban 2015. november 16-án, angol nyelven tartott előadás szerkesztett változata. (Fordította Daróczi Etelka.) Megjelent a Population and Development Review 2016. márciusi számában: 42(1), 2016. március, 111-120. Elektronikus elérhetőség: [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/\(ISSN\)1728-4457](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/(ISSN)1728-4457).

lalja az itt és most, figyelmük legfeljebb a következő választásig terjed. A közvéleményt is hasonló korlátok gátolják. Rövid távon a népességfogyás és a népesség öregedése szinte észrevehető. A népesség száma és életkor szerinti összetétele évről évre alig változik. A folyamat lassú tempóban, lépésről lépésre halad azon az úton, amely végső soron kollektív nemzeti és civilizációs öngyilkossághoz vezet. E fel nem ismert válság orvoslására jelenleg alkalmazott szakpolitikai intézkedések a termékenység emelésével próbálkoznak, mindeddig eredménytelenül, és az orvosság magasabb dózisokban adagolása sem ígérkezik hatékonynak. Nem lehet ugyan kizárni annak lehetőségét, hogy hosszabb távon a termékenységi arányszámok spontán felemelkedjenek arra a szintre, vagy legalábbis annak a szintnek a közelébe, amely a népesség reprodukciójához szükséges, ugyanakkor az a lehetőség sem kizárt, hogy a termékenység még alacsonyabb szintekre süllyedjen. Sürgősen át kell tehát gondolni azokat a társadalompolitikákat, amelyek az előző lehetőséget mozdítanák elő. De hiányoznak, vagy igen erőtlenekek azok a próbálkozások, amelyek válaszolnának a kihívásra.

Ugyanakkor nagyon is látható és kézzelfogható egy másik demográfiai válság, amellyel az Európai Unió szembesül: a bevándorlás válsága. A reprodukciós szintnél jóval alacsonyabb termékenységhez hasonlóan ez is hatékony és széles körű politikai konszenzuson alapuló válaszokat kíván. Ám a válság drámai megjelenése és hatásai ellenére a bevándorlásra adott válaszok mindeddig zavarosak és hatástalanok voltak.

A válság kulcsparaméterei jól ismertek. Hivatalos jelentések szerint 2015. október végéig több mint félmillió migráns lépett az Európai Unió területére Görögországon keresztül, hogy a Balkánon észak felé haladva az Európai Unió más országaiban keressen menedéket. A migránsok egy valamivel kisebb hulláma Afrikából a Földközi-tengeren átkelve többnyire Olaszországban ért partot. Az egész évet nézve a két hullám együttes nagysága bizonyára eléri az egymilliót.

Az Európai Unióba vándorlók korábbi és feltételezett jövőbeli számához képest az egymillió nem tűnik rendkívül soknak. Kivételessé egyrészt a migráció rendezetlen formája teszi, másrészt az, hogy a migránsoknak mind a származási helye, mind az úti célja földrajzilag szűken körülhatárolt terület. A migránsok többnyire Szíriából származnak,

akikhez Irakból, Afganisztánból és Nyugat-Ázsia más területeiről keverednek emberek. Náluk valamivel kevesebben érkeznek Észak-Afrikából és a Száhel-övezetből. Ezek a régiók Európa délkeleti és déli periferiáját alkotják. A migránsok célja, hogy az Európai Unió leggazdagabb országaiban menekültként befogadást nyerjenek.

Négy tényező nevezhető meg a válságot kiváltó és valószínű jövőbeli megnyilvánulásait alakító legfőbb okként. Az első demográfiai: kumulatív és drámai változások az Európai Unió és tágabb nem európai földrajzi szomszédságának (eltekintve néhány távol-keleti országtól) egymáshoz viszonyított népességszámában. A második gazdasági: tartós, és abszolút értelemben tovább mélyülő különbségek az Európai Unió és a potenciális migránsszállító országok egy főre jutó jövedelme között. A harmadik speciális taszító tényező: romló közbiztonság számos közel-keleti és afrikai államban, esetenként polgárháborúval súlyosbítva. A negyedik ideológiai és politikai tényező: változás az európai elit gondolkodásában és az Európai Unió ezeket a változásokat tükröző hivatalos attitűdjében, amelynek eredménye a tömeges bevándorlást bátorító, vagy legalábbis megengedő politika. A következő megjegyzések az első és a negyedik tényezőre, a jelen válság demográfiai és szakpolitikai aspektusaira összpontosítanak.

A demográfiai háttér az Egyesült Nemzetek hivatalos becsléseiből vett néhány adat szemléltetheti (United Nations 2015). Szíria, amelynek lakói etnikai és vallási tekintetben mélyen megosztottak, a második világháború végén vált függetlenné. Az ország népessége 1950-ben 3,4 millió volt. Szíria 2013-as, tehát a nagy kivándorlási hullám kezdete előtti népességét az Egyesült Nemzetek 21,9 millióra becsüli. Ez több mint hatszoros növekedést jelent nem egészen kétharmad évszázad alatt. Ez az elképesztő népességnövekedési ütem kétségtelenül jelentősen hozzájárult az ország súlyos gazdasági problémáihoz és politikai destabilizálódásához.

A demográfiai növekedés Európa tágabb délkeleti és déli szomszédságának más részein – főleg muszlim és arab nyelvű országokban – nagyjából olyan volt, mint Szíriában. Álljon itt néhány szemléltető példa az 1950 és 2015 közötti népességnövekedésre vonatkozó becslések közül (a számok millióra kerekítve): Egyiptom 21 millióról 92 millióra; Irán

17 milliőről 79 millióra; Törökország 21 milliőről 79 millióra; Algéria 9 milliőről 40 millióra; Afganisztán 8 milliőről 39 millióra; Irak 6 milliőről 36 millióra; Marokkó 9 milliőről 34 millióra; Jemen 4 milliőről 27 millióra; Líbia 1 milliőről 6 millióra.

Ugyanezen időszak alatt Európa népességének növekedése ehhez képest elhalványul. És míg Európa perifériájának népessége – bár kevésbé gyors ütemben – továbbra is növekedni fog, az Európai Unió és Európa egészének demográfiai kilátásai túlnyomórészt negatívak. Az ENSZ előreszámításai szerint az Európai Unió minden keleti és déli országának jóval kisebb lesz a népessége 2030-ban, mint jelenleg, még akkor is, ha jelentős jövőbeli bevándorlás és lényegesnek feltételezett termékenységnövekedés szerepel a számításokban. Az Európai Unión kívüli nagy országok – Fehéroroszország, Ukrajna és Oroszország – ugyanilyen kilátások elé néznek. 2030 után Európa népességének csökkenése – és ezzel párhuzamosan a népesség öregedése – várhatóan fel fog gyorsulni. Európa demográfiai súlya, amely már ma is csupán szerény hányadát alkotja a világ össznépességének – a második világháborút közvetlenül követő évekre jellemző 22 százalékról 10 százalékra esett vissza –, tovább fog csökkenni.

Ezt a folyamatot Oswald Spengler német történész mintegy 100 évvel ezelőtt előre látta, és a Nyugat alkonyának nevezte. Elképesztő elnéptelenedés veszi kezdetét – írta –, ami évszázadokig fog tartani. Európa népességének, és ezzel együtt Európa geopolitikai jelentőségének csökkenése helyes jóslat volt, a tények igazolják. De téves volt elnéptelenedést előrevetíteni. Szárazföldek és kontinensek nem válnak néptelenné, azaz gyakorlatilag üressé: a népességnyomás országok vagy országcsoportok közötti különbsége a magasról az alacsony nyomású helyre áramoltatja az embereket. A hatás potenciális ereje megsokszorozódik, ha az alacsony nyomású terület kedvezőbb természeti és ember alkotta adottságokkal rendelkezik, és jobb helyzetben van a személyes biztonság és az egyéni szabadságjogok terén.

A folyamat prózai neve népességvándorlás. A múlt jó ismerői szerint a migráció az emberiség történetének évezredei során társadalmi változások hajtóereje volt, és erőteljesen átalakította az emberek földrajzi eloszlását. De az elmúlt 300 év alatt a modern államok létrejötte

megváltoztatta a játékszabályokat. Az államok formális szuverenitással rendelkeznek, és e fogalom körébe tartozó egyik legfontosabb jog határait ellenőrzésének joga. Az embereknek jogukban áll elhagyni hazájukat, de ezt csak akkor tehetik, ha egy másik állam engedélyezi belépésüket. Az a 7,4 milliárd, ami a világ jelenlegi össznépségét jelöli, valójában inkább a statisztikusok képzeletének szüleménye. A Föld népessége mintegy 230 hivatalosan önálló egység lakóinak névleges összege, a legnagyobbtól – ez Kína a maga 1,4 milliárdos népességével – a legkisebbig, gondoljunk talán a Szentszékre. Minden egyes önálló egységnek jogában áll, hogy szuverén módon állapítsa meg a területére történő befogadás szabályait.

Az ENSZ 1951-es menekültügyi egyezményében és kiegészítő rendelkezéseiben kodifikált nemzetközi jog korlátozza ezt a jogot, arra kötelezve az államokat, hogy a menekülteket fogadják be, és nyújtsanak számukra védelmet. Az ide tartozó jogi klauzulát körültekintően fogalmazták meg: menekült az a személy, aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik. A definíció nyelvezete korlátozó, ami azt jelzi, hogy kivételes, tehát ritka esetekben gondolták alkalmazhatónak. Megfogalmazói ugyancsak meglepődtek volna azon a döntésen – amelyet a múlt ősszel Németország legmagasabb kormányzati szintjén hoztak –, hogy az Európai Unióba belépő jelenlegi migránsáramlat valamennyi szíriai tagja politikai menedéket fog kapni.

Az egyezmény ilyen tág értelmezése természetesen tarthatatlan. A történelem tanúsága szerint, nagyon is beleértve az európai történelmet, súlyos és gyakran erőszakos belső konfliktusok számos helyen és országban előfordulnak. Hogyan lehetne alkalmazni egy olyan kormányzati döntést, amely úgy szól, hogy „minden szíriai befogadható, mint menekült”, ha a jövőben egy szíriaihoz hasonló belső konfliktus történne mondjuk Nigériában, ahol jelenleg 182 millió ember él? Vagy Pakisztánban, amelynek népessége 189 millió? Vagy az 1 milliárd 311 millió Indiában?

A potenciális migránsok, akik közül sokan Törökországban, Jordániában és Libanonban táborokba zsúfolódnak, sokkal többen, mint

ahányan eddig az Európai Unió ajtóin kopogtattak, bizonyára nem vették készpénznek a „menedéket minden szíriainak Európában” döntést. Helyesen úgy kalkuláltak, hogy a potenciális vendéglátók hamarosan bejelentik: „a ház tele van, több jelöltet nem fogadunk”. Felmérve, hogy a menekültként való jogszerű befogadás esélye most vagy soha, az emberek igyekeztek minél gyorsabban, az idővel versenyt futva csatlakozni a migránsáramlathoz. Most úgy tűnik, az ajtó tényleg becsukódik, de biztosan nagy lesz azoknak a száma, akik végül tartózkodási engedélyt kapnak.

Nem összehasonlíthatatlanul nagy azonban ahhoz képest, amit az Európai Bizottság a jövőre vonatkozó forgatókönyvében előre jelzett. A bizottság legutóbbi különjelentése, amely az *Európa demográfiai jövője – a kihívástól a lehetőségig* fennkölt címet viseli, az Európai Unió 2050-es népességét a 2005-ös népességnél nem egészen két százalékkal kisebbre becsüli. Vajon hogyan számították ki ezt a „nem egészen” előrejelzést? Válasz: úgy, hogy a következő négy évtized alatt 40 millió, azaz évente nagyjából egymillió bevándorlási többletet feltételeztek az Európai Unióba.

Ez bármilyen mércével mérve tömeges bevándorlást jelentene – túlnyomó többségében kevésbé fejlett országokból. Ezt kívánták Európa politikai vezetői? Közvetlenül a második világháború után a válasz határozott „nem” lett volna. Vezető politikusok, mint Winston Churchill vagy Charles de Gaulle világos és gyakran színesen fogalmazott véleménye tanúskodik erről. (De Gaulle például azt akarta, hogy kedvenc francia települése Colombey-les-Deux-Églises maradjon, nem pedig Colombey-les-Deux-Mosquées.) Adenauer Németországa akart ugyan külföldi munkásokat, de csak „vendégként” – azaz ideiglenesen – hozták be őket, és meglepődtek, amikor a vendégek úgy döntöttek, hogy maradnak, és rokonaikat is odahívják. A közvélemény egyetértett a politikai vezetőkkel.

Sem a vezetők, sem a közvélemény nem kifogásolta, hogy külföldiek telepedjenek le országukban, amíg számuk csekély volt. Különösen pártolták és ünnepelték a Zaha Hadid-féle briliáns bevándorlókat. De mindenféle bevándorlót, menekülteket beleértve is szívesen fogadtak, feltételezve, hogy a számuk kicsi. Azonban az évek múlásá-

val Nyugat-Európa három legnépesebb országának mindegyike – az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország – jelentős bevándorlónépességre tett szert, amelynek nagy hányada iszlám területekről érkezett. Részben a korábbi gyarmati kapcsolatok felelősek ezért, amelyek megkönnyítették az egykori anyaországba jutást, részben az üzleti szféra érdekeltsége abban, hogy képzett és képzetlen munkaerő-höz jusson. De ennél is fontosabb volt az az ideológiai váltás, amely az 1970-es évek közepe táján már egyre nagyobb mértékben volt érezhető befolyásos intellektuális körökben, és amely szerint a nagyobb – faji, etnikai, nyelvi és vallási – változatosság üdvözlendő érték. Az Európán kívülről érkezők előtt tágabbra nyitott ajtó politikája felerősítette a multikulturalizmust, amelytől azt várták, hogy kulturális és gazdasági lendületet hoz Európa addig színtelennek és erőtlennek feltételezett társadalmaiba.

Pedig Európában nem volt hiány változatosságból. Az Európai Unió egyre több tagországot számlált (jelenleg 28, és van még több tagjelölt ország), amelyek eddig is jelentős változatosságot mutattak és fognak mutatni kulturális, nyelvi és etnikai téren egyaránt. Változatosságukat tovább gazdagítják az Európán kívüli országokkal folytatott kereskedelmi és intellektuális cserék, az így kiépült szoros kapcsolatok, valamint fogékonyságuk a külföldi kulturális hatások iránt. Az egyes európai országok tömeges bevándorlással történő átalakítása vitathatatlanul nagyobb egyformaságot és kevesebb változatosságot és egyediséget teremtene, mint ami nélküle érvényesül. Ebből a meggyőződésből kiindulva az lenne logikus, ha az európai államok meglehetősen szigorú korlátokat állítanának az Európán kívüli országokból érkező bevándorlás elé. Az európai népek túlnyomó többsége mindig egyetértett ezzel a logikával. Az Európai Unió magas rangú politikai köreiben azonban egy ezzel a következtetéssel ellentétes filozófia vált uralkodóvá. Ez a filozófia olyan nézeteket támogatott és ezek mentén olyan politikákat fogadott el, amelyeket a rövidség kedvéért talán azokkal a bírálókkal lehetne szemléltetni, amelyeket egy magas rangú nem európai államférfi, Kofi Annan, az Egyesült Nemzetek akkori főtitkára intézett az öreg kontinens döntéshozóihoz. Szigorú véleményét és következtetését 2004-ben, Brüsszelben az Európai Par-

lament előtt tartott – sokat reklámozott – beszédében fejtette ki, abból az alkalomból, hogy átvette a gondolat szabadságát jelképező Andrej Szaharov-díjat.

Kofi Annan nyilatkozata, a Miért van szüksége Európának bevándorlási stratégiára (Kofi Annan 2004) – amelyet a díj átvételekor tartott beszédével egyidejűleg hoztak nyilvánosságra – világosan kifejti az üzenet lényegét. Annan korábbi beszámolójában, amelyet az ENSZ közgyűlésén tartott, a migrációt a nemzetközi közösség részéről kiemelten kezelendő kérdésnek nevezte. A téma fontossá vált. Az Egyesült Nemzetek sürgetésére létrejött a Nemzetközi Migráció Globális Bizottsága (Global Commission for International Migration), egyike azoknak a sokasodó kezdeményezéseknek, amelyek azt a szándékot jelezték, hogy korlátozzák az országok szuverén jogát arra, hogy a bevándorlásról egyoldalú döntéseket hozzanak.

Annan kezdő mondatai kissé homályosan körvonalazták a tézist:

„A kibővített Európai Unió előtt álló egyik legnagyobb próbatétel az elkövetkező években és évtizedekben az lesz, hogyan kezeli a bevándorlás kihívását. Ha az európai társadalmak meg tudnak felelni ennek a kihívásnak, a bevándorlás gazdagítani és erősíteni fogja őket. Ha ezt elmulasztják, az eredmény az életszínvonal csökkenése és a társadalom megosztottsága lehet.”

A főtitkár azonban a továbbiakban kifejtette, hogy a kihívásnak való megfelelés olyan szakpolitikák elfogadását jelenti, amelyek több bevándorló befogadását teszik lehetővé:

„Nem lehet kétség afelől, hogy az európai társadalmaknak szükségük van bevándorlásra. Az európaiak tovább élnek és kevesebb a gyermekük. Bevándorlás nélkül [...] az állások betöltetlenül maradnának, a szolgáltatások elmaradnának, mivel a gazdaság visszaesne, és a társadalom stagnálna. A bevándorlás önmagában nem fogja megoldani ezeket a problémákat, de lényeges részét képezi bármely megoldásnak.”

És a záró bekezdés összefoglalta az érvelés lényegét:

„A huszonegyedik században a migránsoknak szükségük van Európára. De Európának is szüksége van migránsokra. Egy zárt Európa önzőbb, szegényebb, gyengébb, öregebb Európa lenne. Egy nyitott Európa méltányosabb, gazdagabb, erősebb, fiatalabb Európa lenne – fel-

téve, ha Európa jól kezeli a bevándorlást.” Ez a beszéd olyan tételeket hirdetett, amelyek az Európai Unió brüsszeli központjában és a legtöbb európai fővárosban az elmúlt évtizedben közhellyé váltak az öreg kontinens demográfiai sorsáról folyó beszélgetésekben. Annan beszédének tételei az európai politikai és gazdasági elit köreiből ma uralkodó nézeteket tükrözik. De a magabiztos „nem lehet kétség” megállapítás indokolatlan. Lehet érveket felhozni az Annan, illetve előtte és utána sok európai értelmiségi és döntéshozó által kifejtett állítások mellett, de ugyanúgy vannak ellenérvek is, amelyek gyengítik ezeket az állításokat, sőt egyenesen ellentmondanak nekik.

A nemzetközi migráció kérdései bonyolultak, mert azok a gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai előnyök és hátrányok, amelyek a migráció miatt a népességre hárulnak, sokfélék, és nem egyenletesen oszlanak el. Az a korábban ismertetett néhány szám, amely Európa és a külvilág népessége közötti változó egyensúlyt mutatja, kínál helytálló érveket.

Először is, Európa viszonylagos demográfiai marginalizációja elkerülhetetlen. Ha ez problémaként vetődik fel, a bevándorlás nem jelent megoldást. Európa nem tud demográfiai versenybe bocsátkozni, és nyilván nem kell ilyen versenybe bocsátkoznia közvetlen földrajzi szomszédságával, a Szaharától délre fekvő afrikai országokról és Dél-Ázsiáról nem is szólva. Semmiféle reális belső demográfiai megújulás nem lenne képes érzékelhetően mérsékelni a jelenlegi nagyságbeli különbséget Európa és közeli vagy távoli szomszédai között, vagy csökkenteni az elkövetkező évtizedekben elkerülhetetlenül tovább mélyülő strukturális különbségeket. Az Európai Unió és a külvilág nagy része között az átlagos jövedelem terén (valamint más társadalmi és politikai adottságok tekintetében, amelyeket a jövedelem nem kielégítően mér) meglévő jelentős különbségek fennmaradnak, és sok esetben valószínűleg fokozódni fognak. Valószínű tehát, hogy potenciálisan igen nagy azoknak a leendő migránsoknak a száma, akik a szegényebb országokból az Európai Unióba szeretnének vándorolni. A jelen migrációs válság ezt világosan szemlélteti. Szinte biztos, hogy sokkal nagyobb lenne a bevándorlók száma, ha még azok a gyenge akadályok sem lennének, amelyeket az Európai Unió a bevándorlással szemben jelenleg fenntart.

Ám az Európai Unió népességcsökkenésének elhárítása, és különösen az öregedés bevándorlással történő ellensúlyozása olyan hatalmas vándorhullámot igényelne, amely gyökeresen megváltoztatná a befogadó országok népességének társadalmi és gazdasági jellemzőit. Demográfiai szempontból erősen megkérdőjelezhető, hogy egy „nyitott Európa” tényleg „méltányosabb, gazdagabb, erősebb, fiatalabb” lenne-e. A „fiatalabb” egyértelmű állításnak tűnhet, de nem az. A fiatalító hatás ideiglenes, mivel a bevándorlók is öregednek és eltartottakká válnak. A fiatalítás fenntartása fiatal bevándorlók folyamatos beáramlását igényelné, ami a bennszülött népesség reprodukciónál alacsonyabb termékenységgel együtt azt jelentené, hogy az eredeti népeiséget idővel teljes mértékben a bevándorlók és leszármazottaik váltanák fel.

„Méltányosabb, gazdagabb, erősebb”, ezek szintén olyan következmények, amelyek aligha kapcsolhatók a tömeges bevándorláshoz. A méltányosságot egy közösségen belül elsősorban és leginkább olyan kritériumok szerint kell értékelni, amelyek a méltányosságot a bennszülött népességre vonatkoztatva mérik. Bevándorlási politikát más országok demográfiai viselkedésére válaszul megfogalmazni azon az alapon, hogy „a migránsoknak szükségük van Európára”, nem felel meg ennek a kritériumnak.

Ami a gazdagságot illeti, a deduktív érvelés és a bőséges empirikus bizonyíték egyaránt azt mutatja, hogy a demográfiai szempontból jelentős bevándorlás hátrányosan érinti a befogadó népesség szegényebb rétegeinek anyagi színvonalát és szociális jóllétét azáltal, hogy a bérskála alsó végén lenyomja a bérszínvonalat, és feszültséget kelt az iskolákban, a lakáspiacon, valamint a jóléti és környezeti minőségi szolgáltatások terén. Tömeges bevándorlás egy már népes országba legfeljebb az összjövedelem vonatkozásában teheti „gazdagabbá” az érintett országot, nem pedig egy főre számítva. Ám olyan országban, amelynek már elég nagy a népessége, csak az utóbbi ismérvnek van valódi értéke. De még ha elérhetőek lennének is egy főre jutó nyereségek a nagyszámú bevándorló befogadásával, a nyereség eloszlása egyenlőtlen lenne: sokan rosszabbul járnának. Az ilyen veszteségek ellensúlyozása, még ha elméletileg lehetséges is, a gyakorlatban soha nem valósul meg.

Tehát míg a bevándorlók maguk valószínűleg tiszta nyereséggként könyvelhetnék el önkéntes költözésüket, a befogadó népesség jólétének gyarapodása messze nem biztosított, és valószínűleg egyenlőtlen lenne. Az Annan által említett „csökkenő életszínvonal és társadalmi megosztottság” tehát inkább a tömeges bevándorlás következménye volna, nem pedig a letelepedni kívánó migránsok előtt zárt határoké, kivéve a kisszámú kiválasztottat, akik menedékjogot kapnak, vagy akiknek legális bevándorlóként történő befogadása határozottan és egyértelműen a befogadó társadalom érdekében áll.

Vajon bevándorlás nélkül „állások maradnának betöltetlenül, szolgáltatások maradnának el”? Vajon az Európai Unió gazdasági visszaesnének, társadalmi stagnálnának? Más szóval tényleg a bevándorlás a régóta keresett recept a magas munkanélküliséggel, alacsony gazdasági aktivitási rátával, korai nyugdíjazással és rugalmatlan munkapiaccal küzdő európai társadalmi modell hiányosságainak megszüntetésére? A válasz minden egyes kérdésre nem. Ezeket a problémákat olyan belső intézményi reformokkal kell orvosolni, amelyekkel a bennszülött népesség egyetért. A tömeges bevándorlás megnehezítené a feladatot, és mentségül szolgálna a szükséges reformprogram megvalósításának halogatására.

Ami az „erőt” illeti – ami mérhető társadalmi kohézióval, biztonsággal, politikai stabilitással, vagy katonai erővel –, a „nyitott Európa” koncepcióban rejlő tömeges bevándorlás aligha fogja növelni. Főképp akkor nem valószínű, hogy növelné, ha a migránsok etnikai és kulturális jellemzői nagyon eltérnek a befogadó népességétől, és ha a migránsok nem akarják, vagy nem tudják elfogadni a befogadó társadalom társadalmi és politikai ethoszát, illetve nem tudnak, vagy nem akarnak alkalmazkodni hozzá. Ebben a tekintetben a mostani európai tapasztalat nem biztató.

Végül, vajon a bevándorlás előtt kevésbé „nyitott” Európa szűkségképpen „önzőbb Európát” jelent? Ez az EU–15 parlamentjének címzett vád különösen rosszul volt időzítve, mivel épp néhány hónappal az Európai Unió kibővítése előtt hangzott el, amikor tíz, egyértelműen szegényebb új tagországot fogadtak be.

Ezzel a bővítéssel olyan térség jött létre, amelyen belül közel félmilliárd embernek van joga ahhoz, hogy szabadon mozogjon, máshol vál-

lajlon munkát és telepedjen le. Sikeresé tenni a sokszínű Európai Unió gazdasági és társadalmi integrációját évtizedekig tartó, nehéz feladat. Nincs kényszerítő ok kockára tenni ennek a bonyolult vállalkozásnak a sikerét azért, hogy végtelen további bővítésekkel igazi „nyitott Európa” jöjjön létre.

A történelem páratlan iróniája, hogy a jelenlegi migrációs válság – amely egy kicsi, diktátor uralta ország zűrzavarából keletkezett, amelyhez felelőtlen bátorító jelzések kapcsolódtak Brüsszelből és egyes európai fővárosokból a békésebb és gazdagabb tájakra letelepedni vágyó emberek irányában – most átalakíthatja és eltorzíthatja, sőt zátonyra futtathatja ennek a nagy projektnek, az Európai Uniónak a jövőjét. Oly mértékben befolyásolhatja a további EU-tagságról tervezett brit szavazást, hogy az Egyesült Királyság szövetségből való kilépését okozhatja, ami az egész EU-építmény megrendüléséhez vezethet. Véget vethet a szövetség eddigi legnagyobb vívmányának, a schengeni egyezménynek, hála annak, hogy Brüsszel ki akarja kényszeríteni a hivatlan migránsok elosztását az Unió tagjai között. És, amint a német kancellártól hallhattuk, hirtelen „felgyorsulnak” a tárgyalások Törökország EU-tagságáról, amivel arra kívánják ösztönözni ezt az országot, hogy csökkentse a migránsáramlatot (amelyet nemrég még önelégülten, virágokkal és tapssal köszöntöttek egyes EU-országok határain). Így a migrációs válság következményeként ma fényesebbek a kilátások arra, hogy az Európai Unió legnépesebb, leginkább militarizált és az emberi jogokat legkevésbé tiszteletben tartó tagjaként befogadjon egy muszlim államot az ázsiai kontinens nyugati feléről, hogy első és egyetlen megavárosa Isztambul legyen, valamint szárazföldi határai jöjjenek létre Szíriával, Irakkal és Iránnal.

De visszatérve Kofi Annan Európai Uniónak címzett figyelmeztetésére, vajon Európának azért van szüksége migránsokra, mert „az európaiak tovább élnek és kevesebb a gyermekük”? A hosszabb életet természetesen a legtöbb európai áldásnak tekinti, olyannak, amit üdvözölni és amihez alkalmazkodni kellene, nem pedig félni tőle. Az Európai Unió társadalmi programjának első számú feladata kellene hogy legyen az alkalmazkodás az alacsony termékenység és a hosszabb élet miatt stagnáló, vagy lassan csökkenő és sokkal idősebb népességhez. Nem kellene azzal próbálkozni, hogyan lehet az európai öregedési gondok

megoldásának költségeit a világ többi részére hárítani. Ezt a problémát a gazdag ipari országok mindaddig kiválóan meg tudják oldani belföldön, amíg a termékenység reprodukciós szinten van, vagy csak nem sokkal marad el attól. A tömeges bevándorlás mint megoldás mindenesetre illúzió – ideiglenes orvosság, amely nagyobb problémákat hagy maga után. Ráadásul és legfőképpen, Európa számára egy ilyen megoldásra hagyatkozás – a belföldi születések bevándorlókkal való helyettesítése – folyamatos mentségül szolgálna arra, hogy ne nézzen szembe termékenységdeficitjének problémájával.

A demográfusok szerepe – hasonlóan a társadalomtudósokéhoz általában – a tudományáguk körébe tartozó jelenségek leírása és vizsgálata, meghagyva másoknak a szakpolitikai javaslatok megfogalmazását. De az Európai Unió jelenlegi, a fentiekben röviden körvonalazott demográfiai válsága miatt kivételt kell tenni. A demográfusoknak vázolniuk kell – még ha érintőlegesen is – a következtetést. Ha az európai társadalmak fenn akarnak maradni, újra kell gondolniuk azt a bevándorlási politikát, amely a nagyon is látható jelenlegi válsághoz vezetett, és teljes fordulatot kell végrehajtaniuk. De az európai társadalmaknak azt is meg kell tanulniuk, hogyan reprodukálják magukat. Erre a másik demográfiai válságra is megoldást kell találniuk, amely túlságosan is valóságos, bár felismerése még várat magára.

Irodalom

- Annan, K. (2004): Why Europe needs an immigration strategy. *Population and Development Review*, 30(1): 188–189.
- United Nations (2015): *World Population Prospects. The 2015 Revision*. <http://esa.un.org/unpd/wpp/>